

Zprávy RAS

Retrapping Adults for Survival

Opakovaný odchyt dospělců pro určení míry přežívání

Ročenka

12/2009

O projektu RAS

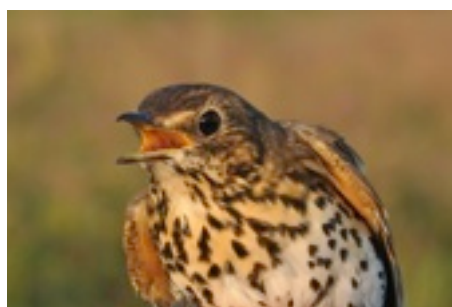
Několik úvodních slov o projektu, který vyhlásila v roce 2009

Kroužkovací stanice jako jeden z prioritních programů.

RAS u nás

První rok projektu přinesl 14 projektů u 10 druhů.

Strana 2-3

Kroužkování břehule říční v kolonii

Překlad anglické článku z RAS News.

Strana 4-5

Informace pro zájemce o projekt RAS

Několik poznámek k projektu.

Strana 6

O projektu RAS

RAS (Retrapping Adult for Survival) volně přeloženo jako opakovaný odchyt dospělých jedinců pro určení míry přežívání, je kroužkovací projekt, který je založen na zpětných odchyttech hnízdících ptáků na téže lokalitě. Získaná data nám pak dovolí stanovit meziroční míru přežívání jedinců jednotlivých druhů v různých biotopech. Výsledky projektu nám mohou pomoci pochopit příčiny změny početnosti u lokálních populací. Tedy to, zda je pokles či vzestup početnosti

sledované populace způsoben mírou přežívání dospělců - ztrátami na zimovišti či během tahu (u migrantů , špatnými podmínkami pro přezimování (u stálých druhů) nebo zda máme hledat příčinu poklesu např. v nízké hnízdní úspěšnosti. Jakmile se nám to podaří zjistit, lze pro

tyto druhy navrhnout efektivní ochranná opatření.

Projekt byl zahájen v roce 1998 ve Velké Británii. V současné době zde běží již jedenáctým rokem a letos bylo registrováno 92 projektů u 34 druhů.

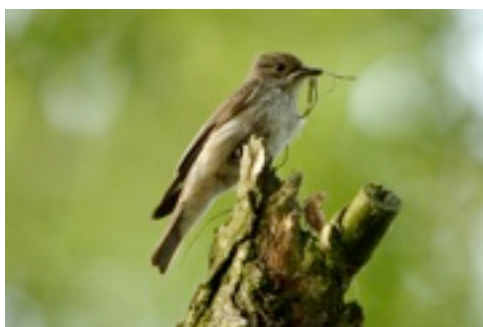
Výsledky, které z projektu již byly publikovány vycházejí také z dat starších. Je to tím, že mnozí kroužkovatelé se podobné problematice věnovali již před zahájením RASu a jejich údaje byli tak ucelené, že je bylo možno využít i pro dlouhodobé vyhodnocení míry přežívání některých druhů.

-Zdeněk Valeš-

Rok 2009 - 1. ročník projektu RAS

První rok tohoto nového projektu kroužkovací stanice přinesl 14 zaregistrovaných projektů. Jejich výsledky jsou základem pro získání důležitých informací o míře přežívání některých našich ptačích druhů. Věřím, že stávající kroužkovatelé vytrvají a příští rok rozšíří počet projektů další zájemci.

RAS - 1. ročník projektu

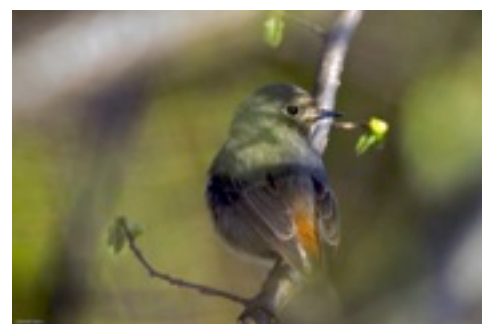
V roce 2009 proběhla zahajující sezóna projektu RAS, který Kroužkovací stanice zařadila mezi podporované kroužkovací programy. Přesto, že na organizaci prvního roku projektu bylo poměrně málo času, přihlásilo na naši výzvu relativně hodně zájemců a po sezóně jsme získali data ze 14 projektů sledující míru přežívání u 10 ptačích druhů. Tento výsledek je jistě slibným prvním krokem.

Nejoblíbenějším druhem se stala břehule říční. I ze zkušeností britských kolegů je patrné, že břehule je velmi vhodná pro sledování míry přežívání. Potvrzují to i odchyty Jiřího Sviečky a Petra Pavelčíka, kdy při 6 návštěvách v kolonii břehulí v pískovněch u Polešovic (UH) nachytali okolo 90% všech dospělých jedinců. Podobně úspěšné odchyty měl i tým kroužkovatelů okolo Jaroslava Veselého, kdy na pískovně v Bělčí

(BE) odchytili více jak 60 % dospělců během pouhých 2 návštěv. Podobně úspěšné odchyty lze provést i u příbuzného druhu – vlaštovky obecné. Jaroslav Cepák odchytil při 3 návštěvách na statku v Lužnici (JH) přes 80% dospělých jedinců. Zde je však potřeba zmínit, že úspěšné odchyty dospělých vlaštovek lze provádět pouze v objektech, ve kterých se dají uzavřít okna a další únikové cesty. Tento fakt bohužel odchyt vlaštovek ve většině kravínů znemožňuje. Relativní snadnost odchytů vlaštovkovitých ptáků na vhodných lokalitách umožňuje získat velmi rozsáhlé soubory dat, které jsou důležité při přesném výpočtu míry přežívání.

Dalším druhem, kterému se věnuje více než jeden projekt je ledňáček říční. Po přednášce Pavla Čecha na letošním Aktivu kroužkovatelů se zdá, že bychom se u tohoto druhu mohli dočkat velmi zajímavých výsledků. I zde se podařilo

okroužkovat okolo 80% dospělých jedinců na sledované lokalitě. Vhodnými druhy pro RAS jsou ty, které ochotně obsazují vyvěšené budky. To dokládá projekt u budkové populace lejska bělokrkého. Jan Stříteský označil na své lokalitě téměř 80% populace dospělců a přes 100 mláďat. Zároveň se věnuje i hnízdní úspěšnosti ve vyvěšených budkách.

Projekt Petra Procházky, který sleduje populaci rákosníka velkého na Mutěnických rybnících, už probíhá několik let. Pro účely RASu tak lze využít jeho data od roku 2007, kdy začal podrobně sledovat tuto populaci rákosníka velkého. Každý rok se jemu a jeho kolegům daří označit více jak 90% místní populace. Tento projekt může být příkladem i pro ostatní kroužkovatele, kteří se dlouhodobě věnují konkrétnímu druhu. Pokud mají výsledky, které aspoň částečně splňují kritéria RAS, lze je samozřejmě zpětně využít a o to

kroužkovatel	ptačí druh
Petr Procházka, Milica Požgayová	rákosník velký
Michal Pešata, Vladimír Lemberk	břehule říční
Jiří Sviečka, Petr Pavelčík	břehule říční
Zdeněk Valeš, Jaroslav Veselý, Frant. Novák a kol.	břehule říční
Jiří Sviečka	cvrčilka zelená
Jiří Brožek	bramborníček hnědý
Jiří Brožek	ledňáček říční
Pavel Čech	ledňáček říční
Jan Růžička, Aleš Hampl, Petr Havel	vlaštovka obecná
Jaroslav Cepák, Václav Bartuška	vlaštovka obecná
Jan Stříteský	lejsek bělokrký
Vojtěch Volf	vrabec domácí
Jiří Mikšíček	brhlík lesní
Jiří Vaník, Miroslav Horák	krutihlav obecný

cennější a dlouhodobější údaje získat.

Projekt RAS může přinést velmi cenné výsledky i u druhů, u nichž zatím metoda klasické kroužkování přinesla minimální poznatky o tahových zvyklostech. Jedním z nich je cvrčilka zelená, u níž zahájil projekt RAS Jiří Sviečka. Na vybrané lokalitě se mu podařilo odchytit v hnízdní době dokonce 100% dospělých samců.

Mezi další úspěšné projekty patří RAS Jiřího Brožka u bramborníčka hnědého. Podařilo se mu označit 50% dospělců. Vojtěch Volf si vybral do svého projektu jako cílový druh vrabce domácího, který je ale druhem, u kterého se retrapy získávají velmi obtížně. Zde by bylo

možná vhodnější zavést barevné značení a označené jedince odečítat.

Závěrem lze říci, že data z projektů za první rok jsou velmi nadějná a povzbudivá. Ukazuje se, že systematickým kroužkováním jednoho druhu lze označit téměř 100% místní populace a tu pak sledovat nejen s cílem určit meziroční míru přežívání, ale i získání dalších cenných dat.

Kroužkování břehule říční v kolonii

Břehule říční je vhodným druhem pro projekt RAS, protože je možné odchytnout vysoké množství jedinců během několika návštěv.

V článku jsou popsány zkušenosti RAS-kroužkovatelů z Velké Británie (Grahama Elliotta, Steve Halese, Phila Irelanda, Toma Dougalla a Alana Robinsona), které zároveň poskytují jakýsi metodický návod pro kroužkování břehulí v hnízdních koloniích.

Z anglického originálu RAS News

Doba návštěvy

Nejlepším obdobím pro kroužkování břehulí na kolonii je červen až začátek srpna s tím, že nejvíce se odchytná v prvních dvou dekádách června. V polovině června už je většina kolonií stabilizována a ptáci začínají snášet vejce a krmit první mladé. V tuto dobu se jen vyjimečně vyskytne již vzletné mládě. Kroužkovatelé by si měli všimnout, jestli většina ptáků již nakladla vejce než začne s odchty. Pokud zjistí, že je ještě brzy, měli by si najít vhodnější čas k odchytu a tím se vyvarovat vyrušení či případného opuštění hnízdiště. Nelze předpokládat, že odchty mohou probíhat každý rok ve stejný čas. Vše většinou záleží na počasí. Samice často začínají s druhou snáškou, obvykle s novým partnerem, jakmile mlád'ata z první snášky se opeří. Kroužkování v době po první vyvedené snůšce a založení druhé je nejméně rušivé.

Ráno nebo večer ?

Odchyt břehulí v koloniích je možný jak ráno, tak i večer. Při ranních odchtech většina kroužkovatelů přichází ještě před svítáním a připraví si síť ještě před tím, než ptáci opustí své nory. Jakmile ptáci začnou opouštět kolonii, mnoho z nich vletí přímo do sítě a je tak možné pochytnout mnoho jedinců z kolonie hned první hodinu. Ranní kroužkování je také vhodnější proto, že máte spoustu času pro kroužkování velkých množství ptáků, protože se zlepšují světelné a teplotní podmínky. Někteří kroužkovatelé preferují večerní odchty, protože nemusí brzo

vstávat. Většinou se začíná s odchytem okolo 18.00. Je potřeba večer včas stáhnout sítě, aby se břehule mohly vrátit do svých hnízdních nor ještě před úplným setměním.

Umístění sítí

Ideální je umístit sítě maximálně 1 metr paralelně před hnízdní stěnu. Obecně jsou nejlepší pro odchyt kratší sítě (10-12 m), protože se tolik nevlíní ve větru jako 18 m. Ptáci si rychle zvyknou na přítomnost kroužkovatelů na kolonii. Délka natažených sítí by měla být přizpůsobena velikosti kolonie a počtu kroužkovatelů – pokud je kolonie početná snadno dojde k rychlému „naplnění“ sítí odchycenými ptáky. Je vhodnější kroužkovat ve dvou as více lidech, abyste dostatečně rychle ptáky vymotali ze sítí a okroužkovali. Někdy je v písku obtížné vytahovat ptáky ze sítí. Abyste udrželi sítě správně napnuté, pokuste se upevnit síť pomocí dvou kolíčků, které umístíte pod dvě nejhořejší lanka. Pozor také na možnost uvolnění písku při umísťování sítí.

Doba odchyty

Doba expozice sítí záleží na vzdálenosti od hnízdních nor. Pokud jsou sítě velmi blízko (ptáci nemohou volně vlétat a odlétat z nor) sítě by neměly být nataženy déle než ½ - 1 hodinu. Pokud mohou ptáci síť přeletovat a dostat se do hnízd, je možné nechat síť i déle. Praktickým vodítkem k ukončení odchyty je okamžik, kdy začínáte opět chytat ptáky chycené na začátku odchyty. Zpočátku jsou totiž většinou chytáni ptáci, kteří opouštějí nory a následně ti, kteří se vrací zpět (nalétávají většinou do spodních polí sítě). Během větrných nebo slunných rán je počet odchycených ptáků nižší, protože kroužící ptáci na poslední chvíli síť uvidí a vyhnou se jí. Ve velké kolonii je možné po 30 minutách přemístit síť na jiné vhodné místo.

Kroužkování ptáků

Po vytažení ze sítě je možné přenášet břehule v sáčcích po 2 - 3 jedincích, pokud jsou sáčky dostatečně velké a je odchytáváno velké množství ptáků. Když se kroužkuje v koloniích, mnoho kroužkovatelů pouze zapisuje číslo kroužku a nanejvýš zjišťuje věk a pohlaví. Obvykle neměří křídlo a ani nezjišťuje hmotnost. Je to dáno hlavně velkým množstvím chytaných ptáků a minimalizováním stresu při odchyty. Zaznamenání více údajů je možné pouze ve větším týmu. Určování pohlaví v červnu a červenci je velmi jednoduché - u samic je vyvinuta výrazná hnízdní nažina. Zaznamenání stupně rozvoje hnízdní nažiny umožňuje přesné určení načasování hnízdění konkrétního jedince.

Počet návštěv RAS

Doporučuji se 3 návštěvy během roku a to v minimálně 14-denním odstupu. Ty bývají dostačující k odchyty většiny jedinců a zároveň minimalizují rušení hnízdní kolonie. Při první návštěvě se chytají hlavně dospělci, při druhé se chytají již i mladí ptáci a při třetí i pozdní hnízdiči a jedinci, kteří se přesunuli z jiných lokalit.

Několik praktických rad na závěr

Dbejte na osobní bezpečnost – zejména na místech s pohyblivým pískem a při pohybu na vyšších terasách v těžných pískovnách! Dávejte též pozor na ztrátu kroužkovacího vybavení v písku v okolí kolonie. V těžných pískovnách je vždy nutná domluva s majitelem či odpovědným pracovníkem (obvykle všude platí zákaz vstupu nepovolaným osobám).

S majitelem je vhodné se domluvit na ochraně hnízdiště a úpravě hnízdní stěny. Na jednom RAS-místě ve Velké Británii iniciovali vytvoření 36 m dlouhé stěny (obrácené na sever) a okolo 4 m vysoké. To koncentruje ptáky na jedno místo a odchyt je tak mnohem jednodušší a bezpečnější - zejména pokud je připravena i římsa dovolující pohyb kroužkovatele v těsné blízkosti hnízdní stěny.

Poznámka pod čarou:

Z vlastní zkušenosti musím potvrdit, že zkušenosti s odchytem břehulí jsou prakticky stejné i v našich podmínkách. Pokud se chcete věnovat kroužkování břehulí na nové lokalitě, vždy předem kontaktujte Kroužkovací stanici.

Role projektu RAS v dlouhodobé výzkumné koncepci Kroužkovací stanice Petr Klvaňa

Kroužkovací stanice již několik let upozorňuje na prudký rozvoj nových technologií, které umožňují detailně sledovat tah stále menších druhů ptáků. Tento fakt představuje pro metodu klasického kroužkování velkou výzvu: dokáže nalézt uplatnění i v jiné problematice než „pouze“ ve sledování tahu ptáku a odhalování zimovišť jednotlivých populací?

Rozvoj kroužkovací aktivity v nových oblastech lze v Evropě sledovat již několik desetiletí. Kroužkovací stanice si po publikaci dosud dosažených výsledků v Atlasu migrace vytkla za cíl rozvoj a podporu kroužkovacích projektů zaměřených na sledování populačních změn našich hnízdních populací. Tento cíl je v souladu s trendem, který prosazují i ostatní evropské státy. Jsem rád, že vedle dnes již zaběhlého projektu CES probíhá od roku 2009 na území ČR také projekt RAS, jehož realizace jistě v budoucnu přinese cenné výsledky. Přežívání jedinců hnízdních populací je velmi cenný údaj pro účinnou ochranu ptáků a nedá se spolehlivě určit jinou metodou než klasickým kroužkováním a zpětnými odchyty. Z těchto důvodů zařadila Kroužkovací stanice projekt RAS mezi podporované projekty a bude se snažit rozvoj tohoto projektu podporovat. Pro rok 2010 si mohou kroužkovatelé odečíst cenu kroužků použitých pro projekt RAS v letošním roce z objednávky na rok 2010. Jelikož je však množství kroužků u jednotlivých druhů velmi rozdílné, přistoupili jsme od roku 2011 k tomu, že každý, kdo se zapojí do projektu RAS, si bude moci od objednávky kroužků odečíst 500 Kč.

Příznám se, že když přišel Zdeněk Valeš s nápadem, že by se pokusil projekt RAS rozběhnout v České republice, byl jsem poněkud skeptický k počtu projektů. O to příjemnějším překvapením byla velmi příznivá odezva a počet kroužkovatelů zapojených do prvního roku projektu. Chtěl bych všem zúčastněným poděkovat za jejich práci a zejména Zdeňkovi Valešovi, který jako koordinátor akce odvádí obrovský kus neviditelné práce. Bez jeho nadšení by jistě nebyl projekt RAS v České republice vůbec zahájen.

Základní informace pro zájemce o projekt

Kolik jedinců musím chytit?

Každoročně by mělo být dosaženo odchyty nebo kontroly minimálně 30-40 jedinců ve sledovaném území v hnízdní době. Cílem RAS je podchytit populaci na dané lokalitě tak, abychom si byli co nejjistější, že jsme odchytili (zkontrolovali) většinu populace.

Musím chytit obě pohlaví?

Ideálně by měli být chytáni jedinci obou pohlaví, ale u některých druhů je snazší či jediné možné (bez výrazného rušení), chytit zástupce pouze jednoho pohlaví.

Mohou se kroužkovat mlád'ata?

Mlád'ata se na lokalitě RAS kroužkovat mohou, nicméně pro samotný cíl projektu RAS se mlád'ata kroužkovat

nemusí, počítají se pouze odchyty dospělců.

Které biotopy jsou vhodné?

Ideální místo je takové, kde převládá pouze jeden biotop (křoviny, rákosí, louky, zahrady), není to však podmínkou. RAS nesmí být prováděn na místech, kde probíhá CES.

Jak velká plocha by to měla být?

Dostatečně velká, aby zahrnovala silnou hnízdní populaci (minimálně 30 párů).

Jakou chytací metodu mohou použít?

Všechny povolené metody – sítě, sklopky, kroužkování na hnízdech, zvukovou nahrávku apod.

Mohu použít barevné kroužky?

Ano. U některých druhů je sledování jedinců označených barevnými kroužky snazší než jejich opakovaný odchyt, i když opakované pozorování může být časově náročné. Pokud se rozhodnete značit jedince touto metodou, kontaktujte Kroužkovací stanici.

Co musím zapisovat při odchyty?

Je nutné popsat lokalitu, kde studii provádíte (viz formulář) U každého jedince je povinné zaznamenat číslo kroužku, datum, druh, pohlaví, stupeň rozvoje hnízdní nažiny, tučnost, délku křídla a metodu odchyty.

Více informací a potřebné formuláře získáte u koordinátorů projektu :

Zdeněk Valeš
tel: 604 286 812
mail: zetval@volny.cz

Petr Klvaňa
tel: 271 961 256
mail: petr_klvana@nm.cz

Další informace lze získat v časopise Kroužkovatel a na webových stránkách Společnosti www.czechringing.com